

De onderzoeker als kennisnetwerker

Stefan de Jong en Leonie van Drooge

Een kenmerk van de onderwijssector is dat er steeds weer beleidswijzigingen zijn, die bestuurders en beleidsmakers voorstellen of opleggen. Onderzoek laat zien dat er drie belangrijke voorwaarden zijn om zulke veranderingen effectief te laten landen in de praktijk¹. Dat zijn 1) een duidelijke uitleg over de doelen van de verandering, 2) een helder verhaal over de weg naar de beoogde toekomst, en 3) de betrokkenheid van de praktijk in het vormgeven van de verandering. Deze voorwaarden zijn niet vanzelfsprekend. De vraag is wat een onderzoeker, die dergelijke processen bestudeert, hiermee moet of kan. Is een onderzoeker alleen een observant die processen van verandering en de effecten daarvan bestudeert en vastlegt? Of reikt de verantwoordelijkheid van de onderzoeker verder?

Verandering in wetenschapsbeleid: valorisatie

Wij verkennen het antwoord op die vraag vanuit onze ervaring in een andere publieke sector waar veranderingen aan de orde van de dag zijn: de wetenschap. Dat is ons vakgebied: wij bestuderen wetenschap en wetenschapsbeleid. De afgelopen jaren hebben wij een van de hete hangijzers in het wetenschapsbeleid bestudeerd: valorisatie².

Valorisatie is in 2004 door het Ministerie van OCW in het leven geroepen om de maatschappelijke opbrengsten van wetenschap zichtbaar te maken. Ruim 10 jaar later zitten onderzoekers met de handen in het haar vanwege de veranderingen die het gevolg zijn van dit beleid. Zij moeten een ‘kennisbenuttingsparagraaf’ schrijven voor iedere euro die ze bij NWO los willen peuteren. Ook moeten ze achteraf kunnen aantonen wat het onderzoek de maatschappij opleverde. Vragen die ze nog geen tien jaar geleden met een paar mooie woorden af konden doen, moeten ze nu serieus nemen om onderzoek te kunnen blijven doen. Nogal een verandering dus.

Uit een van onze eigen studies blijkt dat onderzoekers niet goed weten wat valorisatie precies is, dat zij niet goed weten wat er van ze verwacht wordt en dat ze het beleid als opgelegd ervaren. Dat wil overigens niet zeggen dat onderzoekers niet uitermate gemotiveerd zijn om een bijdrage aan de maatschappij te leveren of dat niet al doen. Integendeel. Duidelijk is wel dat de drie principes van verandermanagement niet overtuigend lijken te zijn toegepast. Achteraf bezien hebben wij door de bestudering van deze beleidsverandering ook ingegrepen in dat proces. Hoe dan?

Bijdragen door verbinden

Door het bestuderen van valorisatiebeleid konden we de doelen ervan aan onderzoekers uitleggen. We keerden talloze beleidsdocumenten binnenstebuiten en spraken met beleidsmakers op

¹ Zie bijvoorbeeld Van der Voet, J., B.S. Kuipers en S. Groeneveld, 2015. ‘Implementing change in public organizations: The relationship between leadership and affective commitment to change in a public sector context’ in *Public Management Review*. Online gepubliceerd op 15 mei 2015

² “Kennisvalorisatie is het proces van waardecreatie uit kennis, door kennis geschikt en/of beschikbaar te maken voor economische en/of maatschappelijke benutting en te vertalen in (concurrerende) producten, diensten, processen en nieuwe bedrijvigheid”. Nederland Ondernemend Innovatieland (2009). *Van voornemens naar voorsprong: Kennis moet circuleren*. Den Haag: Interdepartementale Programmadirectie Kennis en Innovatie. Het woord ‘concurrerende’ is inmiddels verwijderd uit de definitie.

ministeries, bij de KNAW, NWO en de VSNU. We kregen daardoor goed zicht op de gedeelde visie en doelen die ten grondslag liggen aan de diverse beleidsdocumenten. Een beeld dat voor onderzoekers niet duidelijk naar voren komt in een afzonderlijke tekst, als die al gelezen wordt door onderzoekers. We konden onderzoekers met dat brede beeld helpen om de geest van het beleid te doorgronden. *‘Nee, het gaat niet om beloven van financieel gewin in 5 jaar tijd, NWO wil je alleen stimuleren om na te denken over wie er op welke manier van jouw kennis gebruik zou kunnen maken.’ ‘Ja, een workshop voor professionals is inderdaad ook valorisatie en het Ministerie ziet dat ook zo.’* Onze ervaring is dat hoe duidelijker de daadwerkelijke doelen van het beleid bij de onderzoeker waren, hoe minder de weerstand tegen het beleid werd. Die duidelijkheid bleek een belangrijke houvast om te gaan handelen: *‘Dit is een belangrijk onderwerp. We moeten het opnemen in het nieuwe werkplan van onze vakgroep.’*

Door ook de valorisatiepraktijk te bestuderen, konden we onderzoekers uitleggen hoe ze van het verleden (doceren en publiceren) naar het heden en de toekomst (doceren, publiceren en valoriseren) kunnen komen. Dat deden we onder ander tijdens workshops waarbij we individuele onderzoekers of onderzoeksgroepen hielpen een visie op valorisatie te ontwikkelen. Veel onderzoekers vonden op lokaal niveau al allerlei invullingen voor het nieuwe beleid. Een voorbeeld is een valorisatietrack voor sterk valoriserende onderzoekers die je voor onderzoek wil behouden maar niets succesvol kunnen optreden in het valorisatiecircus. Een ander voorbeeld is het besef dat valorisatie een proces is en niet alleen om resultaten gaat. Als je onderzoek doet naar de toverlantaarn zijn je conclusies misschien vooral interessant voor de wetenschap, maar de afbeeldingen die je verzamelt zijn een goudmijn voor VJ's. Een laatste voorbeeld is dat valorisatie ook kansen voor onderzoek oplevert. Samenwerking met een gevangenis je toegang kan geven tot uniek data waar collega onderzoekers geen toegang tot hebben. Wij konden door onze aanwezigheid in de praktijk die voorbeelden verspreiden er mee inspireren³.

We spraken met beleidsmakers en onderzoekers en brachten zo de stem van de praktijk naar het beleid. We begonnen ons werk op het niveau van faculteiten die maatschappelijke impact wilden evalueren. Al snel zagen we dat onderzoekers niet begrepen wat er van hen verwacht werd in evaluaties. Dus spraken we met NWO en de opstellers van het Standaard Evaluatie Protocol⁴. Met hen deelden wat we in de praktijk zagen. We deelden de onrust die onduidelijke beleidsdocumenten veroorzaakten en konden aangeven welke behoeften onderzoekers hadden. Dat leidde tot de vraag van NWO om tijdens hun voorlichtingsbijeenkomsten aan onderzoekers uit te leggen wat kennisbenutting is. Al snel kwam ook het ministerie in beeld. De ambtenaren hadden veel behoefte aan ervaringen uit de praktijk om beleid te kunnen verbeteren. We bleven met onderzoekers en beleidsmakers in gesprek en konden zo informatie overdragen. Ook brachten we partijen actief samen en lieten beleidsmakers toelichten wat ze beoogden en onderzoekers vertellen waar ze tegenaan lopen. We schreven gericht opiniestukken. Zo zochten we ingangen om de onderzoekspraktijk bij de vorming van beleid te betrekken.

Verantwoordelijkheid van de onderzoeker

Is het beleid nu overall effectief geïmplementeerd? Nee. Veel onderzoekers weten nog steeds niet precies wat valorisatie is of hoe ze het moeten organiseren. De beloning door bijvoorbeeld

³ De uitleg van beleid en de voorbeelden zijn ook te vinden via <http://rathenau-valorisatie.nl/>

⁴ <https://www.knaw.nl/nl/actueel/publicaties/standard-evaluation-protocol-2015-2021>

vakgenoten, werkgevers voor valorisatie valt ook nog tegen. Waren onze inspanningen dan voor niets? Wij denken van niet. Onbewust brachten we met onze betrokkenheid drie belangrijke principes van verandermanagement in de valorisatiediscussie. We hebben door ons onderzoek relaties gelegd die niet vanzelfsprekend zijn. Er zijn onderzoekers die beter begrijpen wat de bedoeling van valorisatie is. Er zijn beleidsmakers die beter inzicht hebben gekregen in de uitwerking van beleid. Wij vinden dat dat hoort bij onze verantwoordelijkheid als onderzoeker. Wij bestuderen wetenschapsbeleid, om bij te kunnen dragen aan de verbetering ervan, of het nu gaat om de ontwikkeling, formulering of implementatie van dat beleid. Wij hebben misschien makkelijk praten, want dat is ook de missie van het instituut⁵ waar we het onderzoek deden. Daarom stellen we de vraag die we aan het begin stelden graag nog een keer. Is een onderzoeker alleen een observant die processen van verandering en de effecten daarvan bestudeert en vastlegt? Of reikt de verantwoordelijkheid van de onderzoeker verder?

[Stefan de Jong](#) is knowledge broker bij [Luris](#), *knowledge exchange office* van Universiteit Leiden en Leiden Universiteit Medisch Centrum. De Jong werkte daarvoor als onderzoeker bij het Rathenau Instituut. Hij promoveerde onlangs op het onderwerp valorisatie. De titel van zijn proefschrift is [‘Engaging Scientists: organising valorisation in The Netherlands.’](#)

[Leonie van Drooge](#) is senior onderzoeker bij het Rathenau Instituut. Van Drooge is geïnteresseerd in valorisatie en evaluatie van wetenschappelijk onderzoek. Daarnaast is zij expert in methoden voor groepsgesprekken.

⁵ <http://www.rathenau.nl/>